

O. DANIEL

METS JA PUU RAHVATARKUSE PEEGLIS

WALD UND BAUM IM SPIEGEL DER VOLKSWEISHEIT

**AKADEEMILISE METSASELTSI VÄLJAANNE
TARTU 1935**

*Äratrükk Eesti metsanduse
aastaraamat VII.*

O. DANIEL

METS JA PUU RAHVATARKUSE PEEGLIS

WALD UND BAUM IM SPIEGEL DER VOLKSWEISHEIT

AKADEEMILISE METSASELTSI VÄLJAANNE
TARTU 1935

Mets ja puu rahvatarkuse-peeglis.

O. Daniel.

Pealiskaudsus kaldub kerge käega rahvatarkust ebaususe hilpu-dega ehtima ja teda sellekohaselt kohtlema, sest mida võiks lihtsal rahvatarkusel meile, moodsa teadusega varustatud inimestele, tähelepanuväärivat öelda olla. Kuid ometi peitub vanarahva tarkuses palju, mis süvenemisel avastab puhta ja kosutava veega tead-miste-allikaid, mis kõlbavad ka meie teadusejano kustutamiseks. Peab aina imestama, kui palju ja kui mitmekesiseid saladusi endi-sed põlved looduse käest on suutnud välja meelitada, olgugi et nen-del selleks oli ainukese abinõuna terav tähelepanek ja hea mälu, mis aitas nähteid tagajärgedega siduda ja lõpptulemusteks liita. Ka metsa ja metsanduse alal võib jälgida vanarahva võimet, ammutada tarkusi otseteel suurest looduseraamatust, et seda oma huvides ära kasustada. Täpsalt ta märgib ära üksikud nähud ja nende otsesed tagajärjed, olgu need kas meeldiva või ebameeldiva iseloo-muga, ilma et alati katsutaks neid põhjendada. Sageli on taga-järgede ennustamisel puht kasvatuslik väärtus, mõnel juhul võib jälgida ainult teatavat sümboolset vahekorda nähtude ja arvatavate tagajärgede vahel, kuid ei puudu ka juhud, kus vahekord nähu või teatud tegevuse ja selle tagajärje vahel ei lase põhjendada end millegi muuga, kui hea usuga, sest ta on väljaspool reaalelu ja ulatub juba imedevalda.

Metsanduse aladest oli vanematel põlvedel kõige ligemal metsa kasustamine mitmesuguseks otstarbeks; seetõttu tegutseb ka rahva-tarkus kõige põhjalikumalt puude raieviiside ja -aegade. Palju vähemal määral huvitavad teda metsakasvatuslikud küsimused, kuna metsa hindamine või takseerimine leiab ainult ühel juhul mainimist, seegi on seotud võrdlemisi ligema mineviku kogemustega.

Arusaadavalt tõuseb vanarahva huvi metsa vastu, kui see laseb end siduda põllundusega, eriti külvi- ja lõikuseaegade, lõikuse-lootustega, ilmastiku ennustusega, ka ei jää käsitlemata inimese

ja koduloomade tervishoid, inimese hinge- ja armuelu, kui see on seotud metsaga või puudega, lõppeks leiavad mainimist ka üldine metsa- ja loodusekaitse. Paljude nähtude hindamisel valitseb üksmeel üle kogu maa, teiste puhul tekivad üksikute maakondade vahel hinnangus teisendid ilma suuremate lahkuminekuteta, kolmandad aga kutsuvad esile lahkuminevaid ja isegi üksteisele vasturääkivaid hinnanguid.

I

Metsakasvatus.

Puud tulevad istutada noorel ehk kasvaval kuul. Vanal kuul istutatud puud kuivavad või kasvavad kiduralt (Kihelkonna, Kursi, Tori, Saarde, Laiksaare, Orajõe, Vastselliina); kui istutada puid ja põõsaid kaduva kuu ajal, kui kuu päikese kätte jääb, ei lähe nad kasvama (Halliste, Juuru) või vanal kuul istutatud mets saab võimatu halb (Äksi, Kärkna). Kohati pole nõue nii kategooriline; nii näeb rahvas Jüris, U.-Vändras, Kuusalus, Pilistveres ette, et kõige soodsam on noorel kuul lehtpuud ja vanal kuul okaspuud istutada, sest siis lähevad hästi kasvama. Ka noorel kuul on oma eriline soodsaim aeg, nimelt: noore kuu reedel (Kärla) ja noore kuu esimesel veerandil (S.-Kõpu) istutatud puud ja poogitud õunapuud lähevad kõige paremini kasvama.

V.-Maarjas ja Viljandis nõutakse, et puude istutamisel peab panema augu põhja (juure alla) paar peotäit (paar tera) kaeru, siis lähevad puud hästi kasvama. Moodsa teadusega satub ühte nõue, et puid peab istutama nõnda, kuidas nad kasvasid enne, põhjapoolne külg vastu põhja, lõunapoolne vastu lõunat jne. (Viljandi, Peterburi, Paistu, Paide). Istutamisel ei tohi mitte pahema jalaga mulda kinni sõtkuda, siis kuivavad puud ära, sõtkuma peab parema jalaga, siis lähevad kasvama (Ambla).

Ühenduses metsauuenemisega on lehtmetsa raiumine kütteks soovitav ette võtta noorel kuul, sest siis ajab mets hästi kännuvõsusid (Risti, Saarde, Rapla, Tori, Kose, Karuse, Hanila, Põltsamaa, Pilistvere, S.-Jaani, Halliste, Paistu, Haljala, Rakvere, Kambja, Äksi, Põlva), kuna vanal kuul ja kuu kolmandal päeval peale loomist või kaduval kuul raiutud mets ei aja kännuvõsusid, või mets kaob ära (Risti, Saarde, S.-Jaani, Halliste, Rapla). Vanal kuul ja põhjatuulega raiutud mets kaob sootuks ära (Pä.-Jaagupi). Kokkukõlas sellega seisis nõue, et võsu kütise tarvis raiutagu vanal

kuul, siis känd ei aja võsusid (Paistu, Holstre). Ainsa erandina on ühel juhul S.-Jaanist tähendatud: kui raiud lehtpuid noorel kuul, siis ei kasva enam võsud. Et aga vastupidine väide on üles tähendatud ka S.-Jaanist, siis kaotab seegi ainuke erand suure osa oma kaalust. Kui vanal kuul oksi raiuda, siis paneb see puud põdema, kui aga noorel kuul, siis annab see kasvamiseks uut hoogu (Märjamaa).

II

Metsaraiumine, ehitus-, tarbe- ja küttepuid valmistamine.

Mis puutub üldiselt puid raiumise ajasse, siis kaldub valdav enamus arvamusi sinna, et kohasemaks ajaks on *lehtpuude raiumiseks vana kuu, okaspuude raiumiseks aga noor kuu*. Kuid ka siin ei puudu erandid, kuigi on üksikuid, mis väidavad otse vastupidist. Nii valitseb Hallistes, Saardes, Laiksaares, Orajõel arvamine, et *noorel kuul raiutud palkidest hoone seisab kauemini, kui vanal kuul raiutud palkidest, mis hõlpsasti mädanevad*. Seevastu aga usutakse Pä.-Jaagupis, et *vanal kuul raiutud palkidest hoone seisab kauemini, kuna noorel kuul raiutud palkidest mädaneb varsti*. Amblas arvatakse, et palkide raiumine peab toimuma täiskuul, eriti *vana kuu reedel, siis ei mädane ruttu*. Ristis, et palkide ja okaspuu raiumine on soodsam vanal ehk täiskuul, *kõige parem kuu kolmandal päeval*.

Tahad kõva puud saada, raiu mähi ajal, nõnda soovitatakse S.-Jaanis, kuna Tormas nähakse majaehitusel edu, kui *palgid on raiutud noorel, välja veetud aga vanal kuul, siis seisab hoone kaua*. Reigi Kõpu pool loetakse puu parimaks raiumisajaks *kuu loomise aega, muul ajal aga raiutagu okaspuud täiskuul, lehtpuud kuu lõpul*. Puud, millest tahetakse teha vettpidavat riista, raiutagu kõva, s. t. loode-, põhja- ja idatuulega, tahetakse aga puud, mis ei pakataks, raiutagu pehme, s. t. lõuna-, lääne- ja vesikaare-tuulega.

Nõos arvatakse, et metsaraiumine, heinaniitmine ja lambapügamine on parem noorel kui vanal kuul, Pilistveres ja Tormas aga leitakse, et *vanal kuul raiutud puud on tahked ja kuivad*.

Vanal kuul tehakse luud ja vihad, sest noore kuu luudadest siginevad kirbud, noore kuu vihad ajavad ihu kärna, nõnda usutakse Karjas, Häädemeestel, Orajõel ja Dreimannis. *Lehtpuud tulevad maha lasta vanal kuul ja põhja poole, siis peavad hästi mädane-*

misele vastu (Risti, Jõeletme, Nehatu, Simuna, Häädemeeste, Orajõe, Dreimanni, Türi, Pilistvere, S.-Jaani, Tori, Vändra, Tallinna, Rakvere, Viljandi, Põltsamaa). *Vanal kuul soovitatakse raiuda kasepuid, nii ehituseks kui ka tarbepuuks, siis seisavad kaua ja püsivad täies hääduces* (Äksi).

Vanal kuul raiuda lehtpuud, peavad mädanemisele vastu (Põlva, Jõhvi), *ei lõhke ja seisavad tarbepuuna kaua* (Viljandi, Halliste), *ei hakka mädanema* (Simuna, Hanila, Virtsu, Kihnu, Rootsi). *Vanal kuul ja põhjatuulega raiutud lehtpuud ei lähe koitama* (Pä.-Jaagupi), kuna aga Tallinna ja Märjamaa eelistavad *tarbepuule*, kuigi *vana kuud*, seejuures aga *lõunatuult*, *sooja ja puu mähiaega*. Türis arvatakse aga, et *lehtpuid suvel raiuda ei tohi*, kui aga *muidu võimalik pole*, tuleb *puu kännult lüüa ja maa sisse pista*. Rakveres on arvamine, et *tarbepuud tulevad raiuda vanal kuul või ka noore kuu reedel*, mis pidi sama hea päev olema kui kõik vanakuu päevad. *Lehtpuud, nii tarbe- kui ka põletuspuid, raiu vanakuu viimasel vee- randil* (Haljala).

Puid raiutakse enamasti vanal kuul, et tõugud ei asuks koore vahele (Kärkla). *Peerupuud raiutakse vanal kuul, siis peerud ei suitse, vaid põlevad valgesti ja heasti* (Koeru), samaks otstarbeks nõuti Kärklas *peerupuude raiumist täiskuul ja selge ilmaga*. Kursis kästi *lehtpuud raiuda vanal kuul, siis saab kerge*. *Tarbepuid raiuda vana kuu põhjatuulega, siis ei koita ega mädane*. Pidi aga *raiutud kännust võsa ilmuma, siis tuli raiuda noore kuu lõunatuulega* (Lä.-Nigula, Mihkli), kuid ei puudu ka nõue, et *lopsaka võsa saamiseks kasemets tuli raiuda vana kuu pehmel ajal, kuna kuival ajal raiudes känd ära kuivab*. Toris raiuti teibad ja aiapuud alati *vanal kuul, sest siis nad ei mädane*, kuid Vi.-Nigulas ei tohtinud aiapuid *vanal kuul raiuda, siis pidi tulema loomakatk*. Selles üldises soovitusel — *raiuda lehtpuid vanal kuul, kaldub S.-Kõpus arvamine sinna- poole, et okaspuid olevat parem raiuda vanal kuul*, Äksis ja Tormas ollakse samal arvamisel, viimases kohas öeldakse põhjusena, et *siis ei mädane*.

Noorel kuul soovitatakse okaspuude raiumist. Nii öeldakse Äksis, et *kuusepuud ehituseks ja tarbepuuks tulevad raiuda noorel kuul, siis seisavad kaua ja püsivad täies headuses*.

Okaspuud raiu noorel kuul, panevad mädanemisele vastu (Põlva, Jõhvi). *Okaspuu noorel kuul raiutult seisab kaua ja ei lõhke* (Viljandi, Halliste), *ei hakka mädanema* (Hanila, Virtsu). Raplas nõutakse *puu langetamist põhjakaarde*. *Okaspuud raiu noorel kuul*,

siis on kerged ja kuivavad ruttu (U.-Vändra, Palamuse, Kursi, Laiuse), ei koita ega mädane (Pä.-Jaagupi, Simuna), siis on palgid ja tarbepuud vastu pidavad koidele ja mädanemisele (Rakvere).

Karjas soovitatakse okaspuid tarbepuuks raiuda mähiajal, siis ära koorida ja tahumata hoida, siis ei pakata. Käinas soovitatakse lehtpuuid raiuda, kui kuu on nädalane, okaspuid, kui kuu kahenädalane.

Linnupuuks on hea marjane kuusk (Chermes), puu lastakse lõuna poole maha (Tartu-Maarja).

Metsalaastamine, oksade kärpimine ja latvade lõikamine on parem noorel kuul, siis kasvavad võsud hästi järele ja ei kuiva ära (Kärla). Kursi ja Puurmanni pool arvatakse, et puude raiumine noorel kuul on üldiselt soovitatav, siis puud ei mädane, seevastu aga Tarvastus, et noorel kuul raiutud puu läheb ruttu mädanema. Pä.-Jaagupis arvatakse samuti, et noorel kuul raiutud puu koitab ära. Kärlas soovitatakse kasepuuid raiuda noorel kuul ja sooja tuulega, siis ei pakatu ja ei võta pragusid sisse. Noorel kuul raiutud lehed polevat aga head talvel lammastele sööta. Okaspuud noorel kuul raiutuna seisavad kaua ja ei koita (Karuse, Saarde, Vändra, Häädemeeste, Orajõe, Dreimanni, Kuusalu, Türi, Rakvere, Põltsamaa, Pilistvere). Kaske raiuda noore kuu kuivaga (V.-Antsla, Karula, Halliste, Pilistvere, Palamuse). Samades maakohtades kästakse aga kuuske ja mändi raiuda vana kuu kuivaga, siis ei mädane. Kärlas loetakse kasepuu raiumist kõige paremaks sügisel, lehtede kolletumise ajal või suvel, kui koor lahti. Karja, Kaarma, Valjala ja Halliste pool loetakse tarbe- ja ehituspuude raiumiseks sobivamaks vana kuud, siis ei mädane; hea aeg tarbepuude raiumiseks on ka kuude vahel, kusjuures puud lastakse kõva tuule sisse, et oleks kõvad mädanemise vastu (Kaarma).

Kärlas ja Kaarmas öeldakse, et noorel kuul raiutud puud rependavad, vanal kuul ja kõva tuulega raiutud seisavad kaua ja jäävad kõvaks. Palgid raiuda detsembris ja jaanuaris vanal kuul, tamm — kui kuu kolmepäevane, vaher — kahe kuu vahel, kask — kui sügisel lehed kollased või suvel, kui koor lahti. Vändras aga raiutakse hoonepuuid nääri- ja küünlakuu noorel kuul, siis seisavad kõvad ja ei hakka koitama.

Vankriteljed ja masinavõllid raiuda täiskuu, siis ei lõhke (S.-Jaani), rattarummu-puud tulevad lasta ladvaga lõuna poole, siis ei lõhke (Halliste). Tarbepuud raiuda vanal kuul või kuude

vahel, siis ei koita ja olla kerged (Valjala), lastakse nad põhjatuule sisse, siis kuivavad kergesti ja ei võta vett sisse (S.-Jaani).

Kask rattapuuks raiutakse noore kuu reedel (Kärdlas), Raplas ja Hagudis lastakse nad päeva ette, Juurus aga päeva taha maha, siis ei lõhke. Tarvastus peab rattarummu-puud raiuma noorel kuul — põiapuud aga vanal kuul, siis on kerged, ei lõhke, ei kuiva ega hakka kisendama. Halliste mehed leiavad, et noorel kuul raiitud loogapuud õiguvad, vanal kuul raiitud kisuvad aga kokku. Loogapuud raiu noorel ja kõverda vanal kuul, siis ei õigu look ära (Tori, Koeru, Simuna).

Tarbepuud raiutakse jõulukuust paastukuuni, siis on nad kõvad vastu pidama (Paistu). Riistapuid peab raiuma pühade ümber (enne jõulu kuni uue aasta ümber), palke sügisel talvepoolel, sest kevadepoolt talve on puu nõrk, kõige nõrgem mahla ajal.

Taoslaua puude raiumise eel peab 3 korda vastupäeva ümber puu käima, iga kord salvama puud hammastega ja siis maha lõikama, siis ei hõõrdu hobuse kael veriseks (Valga).

Tarbe- ja ehituspuude raiumisel oli tähtis puud langetada teatava ilmakaare ja tuule poole. Nii teatakse Toris, et puu, mis langetatud ristituult, ei lõhke, mis aga langetatud pikituult, lõhkeb hästi. Ristis arvatakse, et puud ja palke on parem koide eest hoidmiseks maha lasta põhja-, mitte lõunakaare sihis. Sealsamas teatakse, et puu, mis lõuna poole maha lastud, kuivab ruttu, põhja poole lastes seisab aga kaua toores. Tarbepuud ei tohi maha lasta allatuult, vaid pärituult, muidu lõhkeb kergesti (Põltsamaa, Kaa-veri).

Kui palk maha lasta risti- ehk vastutuult, siis ta ei lõhke, kui aga allatuult — siis lõhkeb (S.-Jaani). Põhja poole mahalastud palgid ei mädane (Risti, Nõva). Vastutuult lastud puud ei prague ega lõhke (Saarde). Ehituspalgid tulevad ladvaga põhja poole lasta — seisavad kuivad, suitsuhoone jaoks tulevad palgid vastu- tuult maha lasta, siis ei saa hoone suitsune (Viljandi).

Laeva ehituspuud tulevad raiuda märja ilmaga, siis on nad vee vastu kõige kõvemad, samane lugu on ka nõudega, mis vee pidamiseks tehakse (Kärla).

Tarbepuud raiuda noorel kuul, põhjatuulega ja külmal ajal, siis ei mädane ega koita (Tallinn, Märjamaa). Kui pakk metsas põhja poole vastuult maha võtta, siis ei lõhke. Kui tarbepuu lasta maha päevaloode poole, ehituspalgid põhja poole, siis nad ei lõhke, põletuspuud aga lõuna poole, siis on nad pehmed ja põlevad hästi

(Simuna). Kui puud langetada põhjatuulde, siis ei lähe tarbepuule ussid sisse ega koore alla (Püha). Kui haotegemisel tuul on olnud põhjast, siis maharaiutud metsa asemele uut pole kasvanud, vaid kännud kuivasid ära, oli aga tuul lõunast, kasvanud lepad jälle asemele (Rapla). Sealsamas öeldakse, et põhjatuulega ja päeva ette maha lastes saab kõva tarbepuu, mis ei lähe koitama. Palk, mis pannakse toa ukse alla, lastakse maha selge ilmaga ja päeva poole, siis läheb suits kergesti välja (Türi). Toa ehitusel ei panda iialgi keerdunud puud lävepuuks, siis ei minevat suits hästi välja. Esimene puu, mis metsast palgiveo ajal koju toodi, märkis pere-mehe kohe ära, see pandi ukse piidapuuks, siis pidi suits hästi välja minema (Tarvastu, Ambla). Tahad teada, kas palgi süda terve, löö enne raiumist tapperi põhjaga vastu puud; kui mets vastu kostab, on puu terve (Rakvere, Kohala). Sealsamas leidub ainus nõuanne takseerimise kohta. Kui tahad teada, et tüvi on 4 sülla peale 8 tolli jämedune, siis mõõda enne raiumist kätte juurest 4 sülda eemale, heida selili ja sihi aru järele 4 sülla kõrgusele, sealt hakkavad läbimõõdu tollid su silma ja leiad paraja palgi (ei saa metsavahi käest tapelda).

Ehituspalkide juures pidi hoolega tähele panema, et maja seinasse ei juhtu palk tulioksaga, sest niisugune hoone põles tingimata maha. Enamasti arvati, et pikne lööb seesuguse maja põlema (Ambla, S.-Jaani, Otepää, Peetri, Türi, Kuusalu, Viru-Jaagupi). Tulioksaga palk viis ka laeva hukkumisele (Simuna) või kui aeg kätte jõudis, jooksis laev randa ja põles seal maha (Noarootsi). Juhtus niisugune palk kogemata seinale, siis kisti Pärnus sein laiali, et palki kätte saada ja eemaldada.

Ristis, Pankovitsas, H.-Madisel, Kullamaal, Tarvastus, Paides ja Helmes arvati hädahoitu kõrvaldada võivat seega, kui palgi otsa üks rist raiuti; Vastseliinas, Põltsamaal, Kodaveres, Simunas, Vairaras, Paistus pidi aga mõlemasse otsa rist raiutama, et kahjust pääseda. Tulioksaks loetakse oksid, mis kasvavad tüve ligi hästi ülespoole või ka juure poole. Kuivab puu latv ära ja läheb mõni oks valeladvaks, siis moodustab ta tulioksa; tulioksaks loeti veel oks pikuti puu sees, tõrvaplekist väljakasvanud ja kuivanud oks; oks, mis tungib oma või võõra puu tüvesse, südameoks, kahekordne latv jne. Ka kokkukasvanud puud ei kõlba majaehitamiseks, sest see maja põleb ära. Tarvastus keelatakse seinale panna jamaga või lõhega palki, see põletavat maja ära, seda teeb ka seinale kahe südamega palk, mis piksest süütub ja mida võimata on kustutada. Kui

talvel palki raiudes säde palgist välja kargab, ei tohi seda palki hoone seina panna — välk lööb selle põlema (Kadrina, Ambla). Viimane palk, mis raiutakse, tehakse ukseks, siis saab tuba soe (Kadrina). Esimese toaehituse palgi peab maha laskma mere poole ja panema toa ukse peale. Tule pidi esimest korda läbi akna sisse viima, siis ei saa suitsune tuba (Tõstamaa). Amblas kästakse esimene palk panna ukse alla lävepalgiks — see toob sisse- ja välja-käimisel õnnistust. Türil veeti esimene palk metsast tagurpidi välja, asetati üle ukse seina, anti esimene tuli läbi laepuude tupp, siis oli tuba suitsust lahe. Tahetakse puud kindlasti ja kiiresti hukata, siis on tarvis vanal kuul 3 korda puu tüve peale koputada, siis kuivab puu kohe ära (Risti), või vana kuu kolmandal päeval või kuu vaheajal tarvitseb ainult naaskliga pista või kirvega kord lüüa, ja puu kuivab ära (Pühalepa). Puu pidavat ära kuivama, kui talle väikese augu koore sisse teed just sel ajal, kui päike veereb ja kuu tõuseb (Halliste, Viljandi). Niitu laastades tuli kirve tera öökulli või müta verega määrada, siis ei aja puud võsu enam välja (Tarvastu). Kes noori puid lõigub, murrab, purustab ja hävitab, see jääb juba noorelt pimedaks või kaotab märksa nägemist. Vanad eestlased keelasid kangesti noore metsa rikkumist, sest puud olla elavad ja tundvat purustamisest valu. Vanasti olla puud ka kõnelnud (Saarde, Põlva). Kui puu mähki süüakse, siis kärnkonnaga need puud ära peksta, muidu läheb koorija suu kärna, mis elu ajal ära ei parane (Jüri). Kes männast (pöörast) lakub, hakkab valetama (Viljandi). On keegi metsa põlema pannud ja ise juurde sittunud, siis ei tule üles, kes on põlema pannud (Jõhvi). Kui metsas jääd pöörituse sisse või ära eksid, siis pööra mõni riidetükk (kinnas, sukk, kuub, särk) pahupidi, siis oskad minna tagasi (Käina), või lõika kinga või pastla ristid tagant katki (Kose, Tuhala) või loe Meie Isa (Lohusuu).

Tahab tüdruk, et poiss teda armastama hakkab, siis otsib ta metsast niisugused lepad, mis teineteise ümber on keerutatud, lõikab pahema käega kolm korda koort sealt kohalt, kus nad vastastikku koos on, ja annab siis selle koore mõne söögiga poisile sisse (K.-Jaani). Kui metsas puu kiitsub, siis võta selle inimese riidest, kellega sul on viha, üks tükk ja pane sinna vahele, siis peab temale haigus külge tulema. Puud, mis teineteise vastu hõõrudes kiitsuvad, raiu ära, põleta seal kohal, kus mutid mulda üles ajavad, ja pillu tuhk laiali. See kaotab mutid (U.-Vändra). Kui puud ei pea põledes pragisema, tuleb enne maharaiumist kirve põhjaga puud

kolm korda koputada (Rapla). Isane puu lõhkeb päripäeva, emane vastupäeva (Jüri). Puid ja hagu ei tohi naisterahvas vastuoksi (ladvaga ees) sisse kanda ega ahju toppida, siis on tal lapsesünnitamine samasugune (vastupidi) (Palamuse, Kaarepere, Nõo). U.-Vändras pole tagajärjed nii pahad, sest puud ei anna siis sooja.

Kui puu langetamisel tüügas põrkub ülespoole, siis sellest puust saavat head voodid, ja kes seal magavad, neil olevat hea sigitus ja esimene laps poeg (S.-Jaani). Puust, mis langedes tüvest eemale jookseb, saab hea lootsikupuu (S.-Jaani). Puust, mis raiutakse niisugusel päeval, kus kõik elavad loomad, mis maa peal häält teevad — saada nii imeilusa heliga viiul, nagu seda veel enne leitud pole (Halliste). Puid lõhkudes ei tohi halgusid pindadega kokku jätta, siis sündivat keeletud lapsed (Kroonlinn), või naine saab kaksikud (Ta.-Maarja), või lastel kasvab kida keele alla (Sangaste). Puud lõhkudes ei tohi talva puu sisse jätta, muidu jäävat suremise ajal keel hammaste vahele. Talv võeti välja, kui pakk visaduse pärast lõhki ei läinud (Vi.-Jaagupi, Rägavere, Põltsamaa). Puulõhkuja ei tohi kirvest visata, siis puu suitsetavat tare ära (Tarvastu). Halgusid ei tohi lõhkuda selili, niisuguse lõhkuja tütar pidavat hooratööd tegema hakkama (Ta.-Maarja, Põlva). U.-Vändras arvatakse, et puu südamed kasvavat sel puhul südamest lõhki. Puid ei tohi raiuma hakata ladvast, sest puu kasvud jäävad kinni või teise variandi järgi vettivat puud ära (U.-Vändra). Sealsamas keelatakse puu raiumise puhul puhkeajal kirve puu sisse löömine, sest käed jäävad haigeks ja kirves tahta ka puhata. Jätavad puuraiujad kännu otsa pinnud, siis pääseb sealt kurivaim müristamise ajal maa sisse (M.-Magdaleena). Raiuja ehk tahuja otsa ei tohi vaadata (Halliste, Paistu). Kui puid raiudes laast vingudes metsa läheb, siis võta see laast ja viska tüdrukut, kui ta magama läheb, siis saab ta lapse (Keila).

III

Ilmastiku, lõikuse ja sündmuste ennustused.

Kui mets vastu laagab, tuleb ilus ilm (Käina). Kui mets varane, olgu ka põllumees varane (Haljala). Kui tammed lehtivad kevadel enne saari, tuleb vesine suvi, kui aga saared lehtivad enne tamme, tuleb kuiv suvi (K.-Jaani). Kui tammel lehed talveks puu otsa jäävad, tähendab see haruldast õnne-aastat (Paistu). Kui sügisel on näha palju punaseid lehti (haaval), palju pihlamarju ja palju

oravaid, tuleb sügisel palju tulekahjusid (Keila). Kui lehed enne langemist kolletuvad, kaua puude otsas püsivad ja palju punaseid lehti on, tuleb sel sügisel palju tulekahjusid (S.-Jaani, Rapla, Halliste, Vi.-Nigula). Kui kevadel mets on kaua kollane, siis saab tuleval aastal rikas vilja (kesva-) aasta (Põlva). Kui toomed ruttu ära õitsevad, tuleb vara sügis (Lüganuse).

H a a b.

On haaval sügisel palju punaseid lehti, tähendab see palju tulekahjusid (Pä.-Jaagupi, Halliste, Abja, Palamuse, Vaivara, S.-Jaani, Põltsamaa). Lähed haava lehed vara kollaseks — on sügisel palju tulekahjusid (Karuse, Pööravere). Vastseliinas öeldakse haava puu kohta, et ta Jumalat ei võtnud vihma varju, kui see metsas käis, sellepärast ei seisvat ta lehed millalgi paigal. Laialt on levinud arvamine, et haava- ja kitsepaatsa-puudega saunaahju küttes sügelised inimeste külge hakkavad (Viljandi, Karula, Äksi, Kärkna, Paistu, Tarvastu, Halliste, Abja, S.-Jaani). Haavapuu ei ole ristitud puu (H. Wiedemann). Kui haavad kevadel vanal kuul lehte lähed, siis sügisel metsised haava lehti sööma ei lähe (Ambla).

K a s k.

Vanast kasest tehtud vihaga viheldes hakkab ihu sügelema (Halliste). Kasest, mille ümber on sipelgapesa, ei tohi lõigata vihalehti, sest niisuguse vihaga viheldes tulevad kärnad külge (K.-Jaani). On kevadel kase mahl magus, siis on lehmadel piim rammus ja rohke. Vesine mahl — lahja piim (Saarde, Kilingi, Viljandi). Kevadel esimese mahlaga silmi pestes ei päevitu suvel nagu ära. Kui kevadel kased ruttu mahla jooksmise järele jätavad, tähendab see head aastat (Halliste). Langevad sügisel sookase lehed varem kui maisamaa kaskedel, saavad tuleval suvel madalatel maa-
del head odrad ja kaerad.

L e p p.

Kui naisterahvas sigimata, siis peab teda „emalepa“ vitsaga (mis kasvades lai ja madal ja laiade lehtedega) kolm korda riiete saba peale lööma, aga nõnda, et löödav sellest ei tea, siis saavat ta kahtlemata sigivaks. Tüdruk saavat kohe kasulapse, kui teda seda viisi lüüakse (Harju-Jaani). Leselepal on üksikud õhukesed ja laiad võsud nagu kroonid. Kui leselepaga lööd kedagi inimest, jääb ta

leseks (H.-Jaani). Kui loom ei võta pulli, siis tuleb lüüa teda laia või sanglepaga, siis hakkab võtma (Anna). Emalepp — lailepp ja kõver nagu kuke laulusulg. Kui mõni laps alla pissib, pidi sellega lööma, siis enam ei pissi (Anna). Kui lepad hiire-kõrvas, siis paras sürje püük (Tori). Kui lepad piimal on, ei maksa enam tõugu teha, sest see ei saa enam sügiseks valmis (Viljandi). Iga emalepa juure all elutsevat pikk uss (Viljandi). Kui lepad valget piima täis, läheb lehmade piim sel ajal kergesti rikki ja halvaks (Halliste).

P a j u.

Paju- ega väänatud vitsaga ei tohi veist lüüa, hakkab punast kusema (Vigala). Pajuniinest tehtud kassikäppa ei tohi mitte karja jalgu visata, siis hakkavad lehmad verd lüpsma (K.-Jaani).

P i h l a k a s.

Pihlakas, kadakas ja valgete õitega kibuvits on pühad puud, milledest tehtud vitsadega ja keppidega võib vanapaganat surmata (Tarvastu). Pihlakas on vana kurja kaitsemiseks kõige parem, üheksa ristiga pihlakakepiga aetakse teda kõigist paigust pakku (Rõuge, V.-Kasaritsa). Kui pihlakal palju õisi, saab sel aastal palju vanutüdrukuid mehele (Jõeletme, Jägala, Tori, Jüri, Saarde, Laiksaare, Orajõe, Sangaste). Pihlakavitsaga ei tohi noort tüdrukut lüüa, siis jääb ta vanatüdrukuks (Saarde). Kui pihlakad marju täis, siis tuleb nälg (Torma, Lohusuu). Kui pihlakad marju täis, saab palju tõuvilja (Palamuse, Tartu), sügisel rohke lõikus (S.-Jaani), suur kesvasaak (Tarvastu, Vooru, Viljandi). Palju pihlakamarju — palju tulekahjusid sügisel (S.-Jaani), tuleb vihmane sügis (Haljala, Viljandi), tuuline sügis, saab palju tütarlapsi mehele ja on õnnetu aasta tule poolest, — pikk ja porine sügise (Narva, Tarvastu). Pihlapuu tahutsemisel ei või laaste asu sisse lasta, peab ära põletama, muidu tuleb elajatele kahju (Põlva). Enne jaanipäeva otsiti metsast noori pihlakaid, mille ladvas ristoksad. Need ladvad raiuti maha ja löödi lauda ukse kohale, kus nad aitasid kurja silma kaemise vastu (Saarde). Kui kolm aru ühe pihlaka juurest välja kasvab, peab iga aru küljest 3 keppi lõikama ja nendega 9 päeva enne jüripäeva metsa minema. Keppide otsa tuleb rist teha ja iga kepiga üksikult vastupäeva kolm ringi teha, siis tuleb maa seest uss välja. Selle peab ära tapma, ära põletama ja tuhk loomadele andma, siis on loomad alati terved ja prisked ega

jää haigeks. Ussinahk peab sul taskus olema, siis ei hakka saksa viha su peale ja igal pool on sul võit (Narva). Pihlakapuud ei põletata toaahjus, see viiakse saunaahju (Risti, Vihterpalu).

K a d a k a s.

Kadakas on Kristuse puu, temast on Kristuse rist tehtud. Sellepärast kasvab kadakas nii, et temast keegi vitsa ei saa teha elajate löömiseks. Tänutäheks on kadakamarja otsas rist ja kus ealeski kadakas kasvab, seal on ka kivi ta juure peal (Vastseliina). Kadaka- ega pihlakamarju ei tohi suust välja sülitada. Jeesuski olla neid marju söönud ja ristid otsa teinud (Palamuse). Kadakamarjadel on rist otsas kurja vastu võitlemiseks ja marju pruugitakse haigetele teevee tegemiseks (Äksi, Elistvere). Kadakat ei tohi nülvida, ta olevat püha puu, kus Elias ja Kristus olevat istunud. Nülgimine tulevat nülgijale suureks patuks (Vastseliina).

S a r a p u u.

Kui palju pähklaid ja tammetõrusid, siis tuleb külm ja käre talv (Rõuge, Haanja). Kui sarapuu on kevadel hästi urbi täis, kasvab suvel hea nisu (Viljandi, Halliste, Kursi), — on hea odra kasv (Kaarma), palju õisi tähendab head viljarikast suve (Paistu, Heimtali). Kui sarapuul on sügisel palju urbi, saab teisel suvel hea nisu (Palamuse, Paistu).

T a m m.

Ilusad ja terved tammeõitsmed tähendavad viljarikast aastat (S.-Jaani). Tamm tuleb maha võtta ikka noorel kuul, siis puu seisab värske (Rapla, Hagudi). Tamme raiumine on kõige parem, kui kuu kolmepäevane. Maha lasta tuleb põhjatuule sisse. Tamme õige raiumise aeg on siis, kui kuu seitsmepäevane (Kärla). Kui tammel enne lehekuud lehed küljes, on loota viljakat suve (Hanila). Kui tammel 8-ndal külvinädalal lehed juba küljes, tuleb viljarikas suvi (Pä.-Jaagupi, Hallingu).

T o o m i n g a s.

Toomingaõitest keedetakse rohtu pea- ja kõhuvalu vastu. Lehed on paistetuse vastu head, neid korjatakse talveks tagavaraks (Tori). Kui toomingas õitseb — tee otri (K.-Jaani), on kõige parem linu külida, saavad pikad ja kiukad (Palamuse, Ambla, Tallinn, Jõhvi, Rakvere, Kohtla, Pä.-Jaagupi, Paistu Tori). Kui toomingad kaua

õitsevad, tuleb pikk sügis (Tallinn). Kui esimesi toomeõisi näha, algab säinaste kude (Halliste). On palju toomeõisi, siis saab noori tüdrukuid mehele. Kui toomel marjade asemel kaunad, saab halb odrasuvi (Urvaste, Palamuse, Kaarepere).

V a h e r. J a l a k a s.

Kui vahtrad ja jalakad hästi õitsevad, saab sel aastal rukis hästi korralik olema (Viljandi). Kui jalakas hästi õitseb, tuleb hea viljasaak (Halliste).

O k a s p u u d.

Kui kuuskedel kevadel palju õitsmeid, siis kannavad õunapuud sel aastal rohkesti vilja (Halliste, Paistu). Kui kuuskedel ja pedajatel palju käbisid, siis saab rohkesti kartuleid (Halliste, U.-Kariste, Kursi, Laeva, Ta.-Maarja, Kavastu, K.-Jaani, Paistu, Tarvastu, Ambla, Rapla, Jõhvi, V.-Maarja, Rõuge, Pilistvere, Äksi, Viljandi, Tallinna). Kui kuused hästi õitsevad, saab hästi otri (Kursi). Männikäbid tähendavad head kesvasaaki (Halliste). Lähevad kuusekäbid talvel maha, mis kasvasid alles mullu kevadel, siis see tähendab halba aastat (Halliste), jäävad aga kuusekäbid teiseks aastaks puu otsa, siis see näitab õnnelikku aastat. Kui kuuseoksi (ühe suve kasvud) palju lume peale pudeneb, on head aastat loota (Sangaste). Kui pedajakasvud hästi lookas, siis on hea aeg otri külida ja tuleb hea odra-aasta. Kasvud hästi lookas, odrad hästi hinnas (Helme). Kui pedajakasv ruttu kasvab, siis ruttu tõutegemisega, siis saab sügisel varajane hall ja külm; kui pedajakasv ära külmas, siis on ka vara halla peljata (Vastseliina). Langevad männikäbid sügisel maha, siis see tähendab halba aastat, jäävad nad teise aastani puu otsa, tuleb hea aasta (Halliste).

P ü h a d p u u d.

On säilinud teated mõnest üksikust puust, mida rahvas pidas pühaks. Nii teatab H. Wiedemann Meeksi küla ligidal põllul Lautsi pühast kuusest, kuhu välk on sisse löönud ja mille juures möödakäijad käivad palvetamas välguhäda vastu. Ka viivat kohalikud elanikud oma surnuid enne matmist selle kuuse alla. Kuusalu Kolgast teatatakse, et Kiiuhaabla küla kohal metsas on mägi ja seal kasvavad mõned suured kuused, milliseid nimetatakse Maiakamäe kuuskedeks. Need on meremärkideks ja paganad olevat käinud seal oma jumalaid palumas.

Keila Harku külast teatatakse suurest saarest, millele veel mõnikümmend aastat tagasi suurtel pühadel anti prii ülalpidamine. Peremees viis igal uudse vilja esimesel pruukimisel saarele uudseleiba või putru. Hiiesaar olevat ka Väena-Timmisti peres.

Kolga-Jaanist teatatakse, et Võisiku vallas Lätkalu külas Migu koplis seisis suur hiietamm, kus kogu külarahvas käis arstimas oma neid haigeid, kellel olid küljes maast, tulest või nikastusest jne. saadud haigused. Keegi ei tohtinud tammele paha teha, kes seda julges, oli külarahvast põlatud ja sai tammest karistatud. Kolga-Jaanis loetakse neetud puuks *viigipuud*, mida *ei tohtivat majas kasvatada, sest see saatvat õnnetust maja peale*. Suurt tähtsust omab puude õitsemine, nimelt õite rohkus viiakse ühendusse vilja-saagiga. Harilikult vastab teatav puuliik teatavale viljale, kuid sageli piirdatakse üldiste märkustega, näit. suviviljaga, kuid ei puudu ka lähkuminekud puuliikide ja viljade vahekorra hindamises. Lepa puhul tehakse vahet *vilja-* ja *näljaurbade* vahel. Esimesed on pikad, ja nende rohkel esinemisel on loota head vilja-aastat, teised on ümmargused, ja nende rohke esinemine ennustab nälga (Kursi, M.-Magdaleena, Sangaste, T.-Maarja, Nõo, S.-Jaani, Pärnu, Viljandi, Paistu, Holstre, Halliste, Tarvastu, Puurmanni, Vaivara, Rapla, Järvakandi, Rõngu, Helme, Taagepera).

Vastandina teatakse Ha.-Jaanis, Peningis, Tõstamaal, Palamusel ja Kaareperes, et *ümmargused urvad tähendavad head vilja-aastat, pikad aga nälja-aastat*. Valdav osa pikkadest urbadest ennustab head rukkiaastat (Tori, Jüri, Põltsamaa, Kursi, M.-Magd., Sangaste, T.-Maarja, Nõo, S.-Jaani, Paistu, Tarvastu, Puurmanni, Jõhvi, Viljandi, Torma); *head odrasaaki* nähakse Tallinnas, Haljallas, Hallistes. *Lepad hästi tilkas — kaerad hästi teras*, öeldakse Helmes. Ja Vastseliinas ennustatakse *head herne, oa, kaera ja juurvilja saaki*. Paljudes kohtades ühendatakse aga lepa hea õitsemine hea vilja-aastaga.

H a a v a urbade rohkus viiakse ühendusse hea suvivilja-saagiga (Jüri, Vaivara), hea kaerasaagiga (Põltsamaal, Paistus, S.-Jaanis, Holstres, Toris, Kursis, Tarvastus, Pilistveres, Ha.-Jaanis, U.-Vändras, Vastseliinas, Pä.-Jaagupis, V.-Maarjas, Tormas) ja hea odrasaagiga (Viljandis, Vastseliinas, Jüris, Räpinas, Paistus). Heimtalis ennustatakse sügisel rohkete kollaste haavalehtede järgi järgmisel aastal head kaera.

K a s e urbade rohkus on ühenduses hea viljasaagiga, kuid vilja liikide suhtes lähevad arvamised lahku. Pärnus, U.-Vändras, Vai-

varas öeldakse, et *kui kased hästi tilkades, saab sel aastal palju rukist*. Jüris viiakse kaseurbade rohkus ühendusse *hea kaerasaagiga*. Kursi, S.-Jaani, Paistu, Torma ja Kõnnu näevad ühenduses *rohket kaseurbadega head odrasaaki* ja S.-Jaanis ennustatakse ka *head linasaaki*. Paistus ollakse arvamisel, et *kui sügisel kaselehed hästi kollased, siis teisel aastal on hea odrasaak*.

Helmes ja Taageperas tehakse üldine kokkuvõte järgmiselt:

Lepaurvad — leivaurvad, kaseurvad — kesvaurvad, haavaurvad — kaeraurvad, ümmargused lepaurvad — näljaurvad. Pihlakaõite kohta öeldakse Tarvastus, Viljandis ja Voorus, et *mida rohkem õisi, seda suurem kesvasaak sügisel*. S.-Jaanis viiakse *rohke õitsemine ühendusse üldise hea lõikusega sügisel*. Kolga-Jaanis öeldakse *pihlaka õitsemise aeg kaera külmiseks soodus olevat*, Toris aga *odra külmiseks*. Ilmastiku ja lõikuse ennustajana esinevad mets, puud ja marjad õige sageli ja mitmekesiste ülesannetega. *Kui õhtul mets helgib, tuleb kuiv ilm*, öeldakse Paistus ja Holstres. *Kui mets kohiseb, peab tuult tulema (Saarde)*. *Kui kuusetihnik (kaasik või üldse mets) talvel kohiseb, tuleb suur sula, (või vihm) (Nõo, M.-Magdal., Paistu, Vändra, Helme, Pä.-Jaagupi, Rõuge, Vaivara)*. *Kui metsa mühin ja vee kohin kostavad kaugele, tuleb ilmamuutus (Vi.-Nigula)*. *Kui pettai hubiseb, tuleb vihm (Rõuge, Haanja)*. *Mida varemalt ja rutemalt puu lehte läheb, seda hiljemalt tuleb talv (Puhja, Tarvastu)*. *Kui kuused kevadel okkaid maha lasevad, tuleb äkiline soe kevade (Vaivara)*. *Kui kevadel kuusel palju oksi on, siis tuleb külm vara (Otepää)*. *Lähevad lepad enne kaski lehti — tuleb vesine suvi (Kärla)*. *On sügisel lehed kaua puus — püsivad kevadel kaua külmad ilmad. Lehed sügisel korraga — lumi kevadel korraga (Risti, Kuusalu, Paistu)*. *Pudeneb leht sügisel ilma vihmata, läheb ka kevadel lumi ilma vihmata (Kullamaa)*. *On leht puust igav minema, on ka kevade igav tulema (Kullamaa)*. *Puud kaua sügisel lehtis — pehme tali (Karja)*. *Kui puulehed sügisel vara langevad, tuleb varajane kevade (Helme)*. *Kui lehed aegsasti langevad, tuleb ilus sügis ja soe tali (Pä.-Jaagupi)*. *Kui sügisel lehed vara langevad, tuleb vara lumi maha (Jõhvi)*. *Kui sügisel kollased lehed kaua puus püsivad, siis niipea lund ei tule. Kui sügisel lehed ruttu langevad, tuleb külm sügis, kui pikkamisi, tuleb soe sügis (Põlva)*. *Kui sügisel lehed ruttu langevad, läheb järgmisel kevadel ka lumi ruttu ja kosutav suvi astub asemele (Simuna, Pä.-Jaagupi, Kärla)*. *Kui puude lehed kõik sügisel maha langevad, ilma talve kätte jäämata, siis pidavat*

tulevane suvi ilma külmata jääma (Saarde, Kilingi). Kui sügisel lehed varem langevad, tuleb hiline ja külm talv (Viljandi). Kui sügisel puulehed ühekorraga maha ei lange, tuleb kahekordne kevade (Tarvastu). Mida varemalt ja rutemalt puu lehte läheb, seda hiljemalt tuleb talv (Puhja, Tarvastu). Kui puud kevadel palju vaiku välja ajavad, siis tähendab see kehva aastat (Halliste, Kaarli). Kui mahla jaoks jääb kevadel külma läbi kinni, siis kasvab ja kahaneb ka suvel õnnistus nurme peal (Vastseliina). Kui lehtimise ajal seisak tuleb, siis ka vilja kasvamisel on ajutine seisak (Kambja, Krüüdneri). Läheb mets jõudsasti haljaks, siis tähendab see head aastat, läheb mets visasti haljaks, siis tähendab see kehva aastat (Halliste). Läheb maa varem haljaks kui mets, on loota head viljasaaki (Halliste). Läheb mets varem haljaks kui maa, tuleb kehv suvi (Karksi). Kuidas mets lehtimisega ruttab, nõnda peab põllumees põllutööga ja külimisega ruttama (Tallinna, Ambla, Karksi, Ta.-Maarja, Vi.-Nigula, Tori). Seisab mets sügisel kaua kollane — tuleb hea tõuvilja (odra) saak (Saarde, Kilingi, Tarvastu, Paistu). Samblaid maja ehitamiseks peab tooma vanal kuul, siis ei teki sinna kilke ega lutikaid (V.-Maarja). Kuidas metsvabarna marjad ussidest puhtad, kas esimesed, keskmised või viimased, nõnda on hea kas varajane, keskmine või hiline rukkikülv (Helme). On maasikad hästi valmis, on paras heinale hakata, kui sinikad täiesti sinised, peab ka rukis küps olema (Rakvere, Kohtla). Kui suvel rohkesti maasikaid, tuleb järgmine aasta kehv (Halliste). Kui palju marju sügisel, siis sel aastal vähe vilja (Risti). Kui kuremarjad madalas soos kasvavad, tuleb kuiv sügis (Viljandi, Uusna). Kui sügisel kuremarjad mätaste peal kasvavad, siis tuleval aastal rukis kasvab kõrgeil kohtadel — kui marjad madalas, siis ka rukis madalas (Saarde, Kilingi). Kui kuremarjad sügisel mättal ei kasva, vaid lausa madalas soos, siis ei pidavat kõletus teisel kevadel rukkeid mitte ära võtma (Saarde, Kilingi). On palju seeni, saab halb leiva-aasta (Lutsi). Palju seeni tähendab sõda (Ambla). Vastseliinast teatatakse, et kui 1904. a. metsas kadakad punaseks läksid, siis vanad inimesed ennustasid, et sakslastel tuleb katk.

Wald und Baum im Spiegel der Volksweisheit.

(Zusammenfassung.)

O. Daniel.

Die Volksweisheit und der Volksglaube beschäftigen sich eingehend mit dem Walde und den einzelnen Holzarten. Ausgerüstet mit scharfer Beobachtungsgabe, versucht sie die verschiedenen Lebenserscheinungen des Waldes und der Bäume zu deuten und in den Dienst des praktischen Lebens zu stellen. Besonders nahe liegt ihr der Versuch, diese Erscheinungen in Zusammenhang mit der Feldbestellung, Saatzeit, Ernteaussichten und Wetterprognose zu bringen und daraus die nötigen Nutzenwendungen zu ziehen. Viel Aufmerksamkeit widmet sie der Jahreszeit und insbesondere den Mondphasen beim Roden und Pflanzen der Bäume, in weit grösserem Umfange aber dem Fällen und Aufarbeitung derselben im Einklang mit verschiedenen Verwendungszwecken. In vielen Fällen führen die diesbezüglichen Beobachtungen in den auseinanderliegenden Ortschaften zu übereinstimmenden Resultaten in der Beurteilung der Ursachen und Wirkungen, es finden sich aber auch genügend Ausnahmen, wo die Schlussfolgerungen bei der Behandlung einer und derselben Frage auseinander gehen oder sich widersprechen. In verhältnismässig wenigen Fällen bringt die Volksweisheit den Wald oder den Baum in direkte Berührung mit dem Liebes- und Gemütsleben des Menschen und der Haustiere, weit grösseren Anteil gewährt sie dem Walde im Prophezeihen der bevorstehenden Seuche, Brände, Missernten, Heiraten usw. Für mutwillige Beschädigung hat sie scharfe Rüge und empfindliche Strafen, von den Holzarten erfreuen sich ihrer besonderen Gunst der Wacholder und die Eberesche, während die Aspe mit gewisser Geringschätzung bedacht wird — alles in Zusammenhang mit religiösen Reflexen. Unmotiviert wird die Feige als fluchbeladen bezeichnet, die jedem Hause Unglück bringt. Nahezu göttliche Verehrung wird gewissen alten Bäumen zuteil. Man verrichtet unter ihnen Gebete, bringt ihnen verschiedene Opfer dar und sucht bei ihnen Heilung von verschiedenen Gebrechen. Beschädigungen solcher Bäume zieht dem Täter die Verachtung der Mitmenschen und harte Strafen von Seiten des Beschädigten zu.